

Emlékezés Prónay Sándorra (1760-1839), a Magyar Tudományos Akadémia igazgatósági tagjára

Remembering Sándor (Alexander) Prónay (1760-1839), Member of the the Directorate of the Hungarian Academy of Sciences

Tótprónai¹ és blatniczai² báró Prónay Sándor életműve megfelelő mértékben tekinthető feldolgozottnak.³ Mint tudományosan képzett és nagyműveltségű férfiú, korának egyik jelentős alakja volt. Prónay Sándor 1760. április 7-én Acsán⁴ látta meg a napvilágot.⁵ Alapfokú tanulmányait atyja, Prónay László (1735-1808) Turóc vármegye főispánja, majd 1790-től, II. József halálát követően Csanád vármegye főispánja felügyelete alatt a szülői háznál nyerte el. Fiatalon, 1772-ben Erdélyben rokon családoknál vendégeskedett.⁶ Prónay Sándor édesanyja Radvánszky Rozália úrnő volt.⁷ A graduális felsőfokú tanulmányok során bölcséletet (filozófiát) Pozsonyban,⁸ az állam- és jogtudományokat (korabeli kifejezéssel a törvényt, a törvénytudományokat) Pesten⁹ hallgatta. Felavatási (doktori) értekezését, vizsgatézis- nyomtatványát (lat. *positiones/assertiones*; ném. *Sätze*) nem ismerjük, nem volt, vagy pedig nem maradt fenn, de úgy tűnik,

¹ Tótpróna (Turóc vármegye), jelenleg Slovenské Pravno néven a Zsolnai kerület Stubnyafürdői járásában (Szlovákia) található.

² Blatnica (Turóc vármegye), jelenleg Blatnica néven a Zsolnai kerület Turócszentmártoni járásában (Szlovákia) található.

³ Székács József: Emlékbeszéd báró Prónay Sándor ig. [igazgatósági] tag felett. Mondotta a M. [Magyar] Tudós Társaság XI. Nagygyűlésében Szept. 4. 1840. [1840. szeptember 4-én] --.--. lt. [levelező tag]. In: *A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei V. kötet 1838-1840*. Buda, Egyetemi Nyomda, 1842. 187-194.; Ferenczy Jakab-Danielik József: *Magyar írók. Életrajzgyűjtemény I*. Pest, Emich Gusztáv, 1856. 373-373.; URL: <https://real-eod.mtak.hu/2455/1/magyarirkletraj00danigoog.pdf> (utolsó megtekintés: 2026. augusztus 30.); Id. Szinnyei József: Prónay Sándor (tót-prónai és blatniczai). [Szócikk]. In: Id. Szinnyei József: *Magyar írók élete és munkái XI. Popeszkú-Rybay*. Budapest, Hornyánszky Viktor, 1906. 189-190.; Anonym: Prónay Sándor [szócikk.] In: Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon I*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969. 445-445.; Balogh Margit: Prónay Sándor. [Szócikk]. In: Markó László-Burucs Kornélia-Balogh Margit-Hay Diána: *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai II. I-P*. (Főszerk.: Glatz Ferenc). Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Tudománystár, 2003. 1030-1030.; Anonym: Prónay Sándor [szócikk.] In: Markó László (főszerk.): *Új magyar életrajzi lexikon V. P-S*. Budapest, Magyar Könyvklub, 2004. 482-482.

⁴ Acsa (Pest-Solt-Pilis vármegye), jelenleg Pest vármegye Váci járásban fekszik.

⁵ Székács (1842) 187-188.; Ferenczy-Danielik (1856) 373.; Id. Szinnyei (1906) 189.; Anonym (1969) 445.; Balogh (2003) 1030.; Anonym (2004) 482.

⁶ Székács (1842) 189.

⁷ Id. Szinnyei (1906) 189.;

⁸ A pozsonyi jogakadémián beiratkozása emléke nem maradt fenn. M. Novák Veronika: *A Pozsonyi Jogakadémia hallgatósága 1777-1849. Poslucháči Král'ovskej Akadémie v Bratislave 1777-1849*. Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Egyetemtörténeti Albizottsága – Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2007. 653.

⁹ A pesti királyi tudományegyetemre történő beiratkozásának nem ismerjük okirati bizonyítékát.

nem promoveálták jogi doktorrá.¹⁰ Tudományos szempontból jelentős utazást tett számos európai helyszínen; meglátogatta a német nyelvterület különféle egyetemeit (ezek név szerint sajnálatosan nem ismeretesek). Különösen a történettudományt és annak segédtudományait tette tanulmánya tárgyává. Már igen fiatal korában írt történelmi dolgozatokat, melyek nem maradtak fenn. Több nyugati nyelv ismerete mellett állítólag a mongol és a mandzsu nyelveket is tanulmányozta,¹¹ de evangélikus vallása miatt megismerkedett a szlovák nyelvvel is.¹² Az elsődleges források személyes arcélét is megvillantják.¹³ A vallási ügyekben sokat fáradozott; már 20 éves korában az evangélikus egyház alelnöke,¹⁴ 1819-ben pedig főinspektora lett.¹⁵ Még 1790-ben aransarkantyús vitéz, majd nemsokára ezt követően királyi kamarás lett. Személyesen, tehát nem követek útján vett részt az országgyűléseken 1791 és 1836 között.¹⁶ Mint a tudományok támogatója, sokat fáradozott a magyarok eredetének nyomozásában. A Magyar Tudományos Akadémia 1830. november 17-én Pozsonyban igazgatótanácsának tagjává választotta.¹⁷ Számos hazai, és külföldi tudóst

¹⁰ Koi Gyula: Egyetemi jogirodalmi könyvkiadás 1775-1800. 66 könyvészetileg ismeretlen nyomtatvány az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kari Könyvtárában. *Jogtörténeti Szemle* 7. évf. (2005) 2. sz. 81-93.; Koi Gyula: Adatok 1800 utáni jogirodalmi könyvkiadásunkhoz. Könyvészetileg ismeretlen nyomtatványok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kari Könyvtárában, valamint az ELTE Egyetemi Levéltárában. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae* 47 (2005) 241-295.

¹¹ Székács (1842) 189.

¹² Székács (1842) 192.

¹³ „Ha pedig Prónayt az embert akarjuk közelebből ismerni, társalkodjunk Vele küszöbén belül. Én az ősz [ti. az ősz/idős embert] csak élte alkonyán ismerém [ismertem]. Termete középszerű, meghajtva számos évek súlyától; arca gyengéden komoly, vidámságra kész; tekintete nyájas, bizodalmat [bizalmat] ébresztő; ajkai szelíd mosolyra gyakran, nevetésre ritkán nyíltanak [nyíltak]; a vénségnek szokott fellege [felhője; átv. borúja] helyett fiatal derűtség üle [ült] homlokán; ha lelkesedve volt, elfeledéd [elfeledted], hogy tüzes szemei hetvenkilenc tavaszt láttanak [láttak]. Nyelve nagymértékben akadozó, mintha a természet figyelem és türelemnek árán akarta volna megérdemeltetni a hallgatóval azon mély tudományt, azon gazdag tapasztalást, azon szépségeket, melyeket ezen ajkak rebegtenek [rebegnek].” Székács (1842)

¹⁴ Székács (1842) 193.; Ferenczy-Danielik (1856) 373.; Id. Szinnyi (1906) 189.; Anonym (1969) 445.; Balogh (2003) 1030.; Anonym (2004) 482.

¹⁵ Székács (1842) 192.

¹⁶ Székács (1842) 193.

¹⁷ Székács (1842) 187-188.; Ferenczy-Danielik (1856) 373.; Id. Szinnyi (1906) 189.; Anonym (1969) 445.; Balogh (2003) 1030.; Anonym (2004) 482. Az MTA szabályozástörténetéhez: Koi Gyula: A Magyar Tudományos Akadémia szabályozása. Múlt és jelen kérdései. In: Jakab András-Körtvélyesi Zsolt (szerk.): *A Magyar Tudományos Akadémia helyzete és reformlehetőségei. Történeti és összehasonlító kitekintéssel. The Situation and Reform Opportunities of the Hungarian Academy of Sciences. Historical and Comparative Outlooks.* Budapest, Osiris Kiadó, 2017. 50-117.

pártfogolt.¹⁸ Kis János (1770-1846) akadémikust [r. tag (1830. november 17.)], evangélikus püspököt mind az édesapa, mind Prónay Sándor támogatta. (Kis akadémikus Prónay László, az édesapa házában 1793-tól nevelői pozíciót is betöltött).¹⁹ Besse János Károly (1765-1841) kaukázusi és kelet-ázsiai utazó, valamint Kőrösi Csoma Sándor (1784-1842) indiai és tibeti utazó, nyelvész tudományos kutatóútjainak költségvetését mások mellett Prónay is bőkezűen kiegészítette.²⁰ Prónay Sándor 1832-ben az akadémia tőkéjéhez 2000 forintos adománnyal járult hozzá.²¹ Ismeretlen nevű felesége korán elhunyt, így gyermekei sem születtek.²² Unokaöccsét, Prónay Albertet (1801-1867) annak szülei elhunytát követően fogadta fiává, és tette egyidejűleg örökösévé. Prónay Sándor halála után Prónay Albert akadémikus [ig. tag (1840. március 8.)] lett.²³ Prónay Sándor 1839. február 5-én Pesten (Pest-Solt-Pilis vármegye), élete 79. évében hunyt el.²⁴

Művei

Nyomtatott

Az országgyűlés elrendezéséről. Pest, s. n., 1830. ismeretlen terjedelem.

Kéziratok

Magyar grammatika (kézirat). S.l., s.n., s.a. (Lappang?);²⁵ Törvénytervezetek az országgyűlés elrendezéséről, a bizottságok működéséről és a magyar nyelv és kultúra terjesztéséről. S.l., s.n., 1800-1830? 4 fol. ELTE Egyetemi Könyvtár. (Lappang?); Levelei Aranka Györgyhöz (magyar nyelven?) 7 db. S.l., s.n., 1795-1797. MTA Kézirattár. (Lappang?).²⁶

¹⁸ Székács (1842) 187.; Ferenczy-Danielik (1856) 373.; Id. Szinnyei (1906) 189.; Anonym (1969) 445.; Balogh (2003) 1030.; Anonym (2004) 482.

¹⁹ Székács (1842) 189-190.

²⁰ Székács (1842) 190.

²¹ Székács (1842) 187.; Ferenczy-Danielik (1856) 373.; Id. Szinnyei (1906) 189.; Anonym (1969) 445.; Balogh (2003) 1030.; Anonym (2004) 482.

²² Székács (1842) 195.

²³ Anonym: Az igazgatóság jelentése az 1840-ki [1840-i] munkálatokról, és a pénztár mibenlétéről. In: Toldy (Schedel) Ferenc (szerk.): *M. tudós társasági névkönyv astronomiai [asztronómiai] naplóval és kalendáriummal [kalendáriummal] 1842-re.* Buda, Egyetemi Nyomda, 1843. 47-47. URL: https://real-j.mtak.hu/6762/1/Nevkonyv_1842.pdf (utolsó megtekintés: 2026. augusztus 30.).

²⁴ Székács (1842) 187-188.; Ferenczy-Danielik (1856) 373.; Id. Szinnyei (1906) 189.; Anonym (1969) 445.; Balogh (2003) 1030.; Anonym (2004) 482.

²⁵ Székács (1842) 188.

²⁶ Id. Szinnyei (1906) 189-190.

Felhasznált irodalom

Székács József: Emlékbeszéd báró Prónay Sándor ig. [igazgatósági] tag felett. Mondotta a M. [Magyar] Tudós Társaság XI. Nagygyűlésében Szept. 4. 1840. [1840. szeptember 4-én] --.--. lt. [levelező tag]. In: *A Magyar Tudós Társaság Évkönyvei V. kötet 1838-1840*. Buda, Egyetemi Nyomda, 1842. 187-194.; Anonym: Az igazgatóság jelentése az 1840-ki [1840-i] munkálatokról, és a pénztár mibenlétéről. In: Toldy (Schedel) Ferenc (szerk.): *M. tudós társasági névkönyv astronomiai [asztronómiai] naplóval és kalendáriummal [kalendáriummal] 1842-re*. Buda, Egyetemi Nyomda, 1843. 46-72. URL: https://real-j.mtak.hu/6762/1/Nevkonyv_1842.pdf (utolsó megtekintés: 2026. augusztus 30.); Ferenczy Jakab-Danielik József: *Magyar írók. Életrajzgyűjtemény I*. Pest, Emich Gusztáv, 1856. viii, 641 [recte: 541, mivel a 421. oldal után az 522. oldal következik], x. URL: <https://real-eod.mtak.hu/2455/1/magyarirkletraj00danigoog.pdf> (utolsó megtekintés: 2026. augusztus 30.); Id. Szinnyi József: Prónay Sándor (tót-prónai és blatniczai). [Szócikk]. In: Id. Szinnyi József: *Magyar írók élete és munkái XI. Popeszkuribay*. Budapest, Hornyánszky Viktor, 1906. 189-190.; Anonym: Prónay Sándor [szócikk.] In: Kenyeres Ágnes (főszerk.): *Magyar életrajzi lexikon I*. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1969. 445-445.; Balogh Margit: Prónay Sándor. [Szócikk]. In: Markó László-Burucs Kornélia-Balogh Margit-Hay Diána: *A Magyar Tudományos Akadémia tagjai II. I-P*. (Főszerk.: Glatz Ferenc). Budapest, MTA Társadalomtudományi Kutatóközpont – Tudománytár, 2003. 1030-1030.; Anonym: Prónay Sándor [szócikk.] In: Markó László (főszerk.): *Új magyar életrajzi lexikon V. P-S*. Budapest, Magyar Könyvklub, 2004. 482-482.; Koi Gyula: Egyetemi jogirodalmi könyvkiadás 1775-1800. 66 könyvészetileg ismeretlen nyomtatvány az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kari Könyvtárában. *Jogtörténeti Szemle* 7. évf. (2005) 2. sz. 81-93.; Koi Gyula: Adatok 1800 utáni jogirodalmi könyvkiadásunkhoz. Könyvészetileg ismeretlen nyomtatványok az Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Kar Kari Könyvtárában, valamint az ELTE Egyetemi Levéltárában. *Acta Facultatis Politico-iuridicae Universitatis Budapestinensis de Rolando Eötvös Nominatae* 47 (2005) 241-295.; M. Novák Veronika: *A Pozsonyi Jogakadémia hallgatósága 1777-1849. Poslucháči Král'ovskej Akadémie v Bratislave 1777-1849*. Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Egyetemtörténeti Albizottsága – Eötvös Loránd Tudományegyetem Levéltára, 2007. 653.; és Koi Gyula: A Magyar Tudományos Akadémia szabályozása. Múlt és jelen kérdései. In: Jakab András-Körtvélyesi Zsolt (szerk.): *A Magyar Tudományos Akadémia helyzete és reformlehetőségei. Történeti és összehasonlító kitekintéssel. The Situation and Reform Opportunities of the Hungarian Academy of Sciences. Historical and Comparative Outlooks*. Budapest, Osiris Kiadó, 2017. 50-117.

Koi Gyula PhD

Tudományos főmunkatárs; v. vezető kutató;
tudományos munkatárs

Nemzeti Közzolgálati Egyetem (NKE) Államtudományi és
Nemzetközi Tanulmányok Kar; Pécsi Tudományegyetem (PTE) Állam-és
Jogtudományi kar; ELTE Társadalomtudományi Kutatóközpont
Jogtudományi Kutatóintézet

e-mail: koigyula@gmail.com